

पनौतीलाई विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत गर्न हाम्रो प्रयास

रामशरण भण्डारी

नगर प्रमुख, पनौती नगरपालिका

Email: ramsaranbhandari2070@gmail.com

Doi: <https://doi.org/10.3126/hisan.v9i1.64126>

सारसंक्षेप

पनौती काभ्रे जिल्लाको एउटा प्रमुख शहर हो । यो काठमाडौँबाट ३२ किलोमिटर पूर्वमा पर्दछ । ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक विविधता भएको शहर हो पनौती । ११८ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल रहेको पनौती नगरपालिकामा १२ वटा वडाहरू रहेका छन् । एउटै तुंगामाथिको शहर भनेर चिनिने नगर पनौतीमा वि.सं. २०७२ सालको भूकम्पले पनि खासै असर गरेको थिएन । पनौती नगरभित्र ब्राह्मण, क्षेत्री, तामाङ, नेवार लगायतका जातिहरूको बसोबास रहेको छ भने पेसामा पनि विविधता नै पाइन्छ । पनौती बजारकै नामले यस पालिकाको नामाकरण भएको छ । यस नगरको मुटुको रूपमा पनौती बजार पर्दछ । जनगणना वि.सं. २०७८ का अनुसार १२८०६ घरधुरी र ५१५०४ जनसंख्या रहेको छ । पनौतीमा धेरै धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू रहेका छन् ।

मुख्य शब्दावली : विश्वसम्पदा, सूचीकृत, विविधता, ऐतिहासिक र संस्कृतिक ।

परिचय

तल उल्लेख गरिएका विवरणहरूले यस क्षेत्रमा रहेका ऐतिहासिक धार्मिक सांस्कृतिक पुरातात्विक र पर्यावरणीय सम्पदाहरूको फलक प्रस्तुतिकरण भएको छ ।

- IndreshworMahadev, Tola Narayan and BhairabNath Temple
- Brahamayani and Basuki Nag Temple
- Bhadrakali Temple
- Mahalaxmi Temple
- Gorakhnath Temple
- Ranganath Temple
- Draupada Devasthan
- Kantha Kumari Ganesh
- Maneshwori Mai
- Sankata Temple
- Bhimsen Temple
- **Culture**
- The dominant population of the Panauti Nagarpalika is Newar along with Brahmins and Chhetris practicing the Hindu religion. These cast groups celebrate different ceremonies and festivals with their cultural values. Dasain, Depawali, New Year, Maghesankranti, and Shivarati are the major festivals

celebrated by Hindu caste groups. Bishowkarma pooja is specially performed by a reserved caste group (Dalit). Ethnic groups also have their cultural practices like, Tamang, and Gurung celebrate Lohsar.

- **Tourism**
- Panauti Nagarpalika has significant heritages, various cultures, and natural beauties for tourism development. The Nagarpalika has the facilities and cultures to attract domestic and foreign tourists. Old temples, homestays, religious places, Panauti Technical School, including trekking routes and IT Park are the main attractions of tourist destinations.

Settlements and Administrative Units

- The Nagarpalika is divided into twelve wards. The wards vary in their land area and population (see below). Wards are comprised of many settlements in most cases. Compared with the municipalities elsewhere in the hills of Nepal, this Nagarpalika is a relatively historically settled area. Most of the settlements are related to historical and religious connections. The twelve wards comprised several settlement communities. Ward number 4 has the highest number of households (1058) whereas ward number 6 has the least number of households (562). Out of twelve, four wards have households with more than one thousand.

Physiography

- The physiography of Nepal has been mainly divided based on river, relief, structure altitude and geographical distribution. Because of such variations, it has resulted in distinct landforms and topography. For the sake of convenience, the physiography of Nepal is divided into high Himal, High Mountain, Middle Mountain, Siwalik and Terai from north to south. The major areas of Kavrepalanchok district fall under the hilly land of various ages formed by the river systems. The general slopes of the district floors are towards the south. Many streams are dissected from the northern hills, which have seasonal or ephemeral character and the volume of the water discharge declines during the dry season. Physiographically, Panauti Nagarpalika is a strip and gentle slope. The micro topographic variations are depicted in terms of Shaded Relief Map, Slope Map and Digital Elevation Map which are shown below and following sub-chapters.

Geomorphology

- Panauti Nagarpalika represents a landform of varied origin and nature ranging from recent alluvial deposits, and lower-grade metamorphic to granitic igneous rocks. The landscape feature shows remarkable tectonical and lithological control. Granites found in the area indicate post-depositional metamorphism due to plate tectonics. Ridge and valley-type topography is well developed whereby the ridges are continuous and extends up to

kilometres. Similarly, the soft rock deposits along with the slow and continuous process of mass wasting and other erosions by the rivers play equally deterministic roles in shaping the landform.

Geology

- The Nepal Himalayas can be subdivided into five morpho-tectonics zones based on the geology and the geological structures. From South to North, these zones are Indo-Gangetic Plain, Sub-Himalaya (Siwaliks), Lesser Himalaya, Higher Himalaya and Tibetan Tethys Himalaya. Each of these zones is separated by major geological structures; mostly thrusts and a normal fault. The present study area covered the Higher and Lesser Himalayan zones of Nepal, but the lithology is highly variable within this administrative boundary.

Drainage/Hydrology

- One of the major rivers, Roshi follows through Panauti Nagarpalika. About one dozen other small rivers and streams But a few streams also run through and within the Nagarpalika. They are: Khar Khola, Kalati Khola, Murali Khola, GhyankuKhola, Phulchowk Khola, Bebar Khola, Baghmare Khola, Chapra Khola, Mul Khola, Punyamata Khola, Sailandu Khola, Ladku Khola They remain shallow or dry in the winter season. These streams are the sources of inundation in the rainy season. Due to torrential rain, water from canals and other rivulets mixed into these streams.

Forest and Biodiversity

- The forest of Kavrepalanchok district ranges from sub-tropical, lower temperate to upper temperate species. Altitudinal variation governs the species type of the forest. Panauti Nagarpalika also has diverse altitude forest species ranging from broad-leaved species to pines. The total area of the Nagarpalika is 118.18 sq. km and the forested areas within the Nagarpalika cover around 58.05 %.
- Biodiversity is the variety and variability among living organisms and ecological complexes in which they occur. More simpler terms, biodiversity is defined as the diversity of fauna and flora, there are significant diversities in terms of plants and animals, their habitats and ecosystems in Panauti Nagarpalika. As the coverage of forested lands in Panauti Nagarpalika is good thereby providing important habitats to different species of plants and animals.

Wetlands

- Wetlands are very important from several aspects including biodiversity, socio-economy, religious and cultural. They provide habitats to important species of plants and animals and provide important sources of water for drinking, household and agricultural purposes. The wetlands are a very important source of water for the local people and at the same time provide habitats to plants and animals.
- There are several springs and rivers namely Khar Khola, Kalati Khola, Murali Khola, GhyankuKhola, Phulchowk Khola, Bebar Khola, Baghmare Khola, Chapra

Khola, Mul Khola, Punyamata Khola, Sailandu Khola, Ladku Khola and its tributaries draining the parts of Panauti Nagarpalika. These rivers and springs are also important sources of water and provide habitats to several rare, endangered and endemic species of plants and animals. Several species of fish such as Tite, Jalkapur, *Chana* species, and Tite are the common fish species found in the wetlands of this Nagarpalika. Besides local people collect and consume Paha (*Paa* species) from the rivers and springs in the Nagarpalika.

Natural Hazards and Environment

- The Panauti Nagarpalika can suffer from several hazards. Landslides, fires and floods are the major hazards in municipalities causing significant damage to infrastructures, agriculture and humans. This topic is well described in separate sections.

वि.सं. २०४० को दशकमा फ्रान्स सरकारले पनौती एकिकृत परियोजना लागू गरी करिब ३ अर्ब रुपैयाँ लगानी गरेको थियो जुन हाल पनौतीलाई विश्व सम्पदा सूचीमा पार्न प्रयासको ढोकाको रूपमा रहेको छ । फ्रान्स सरकारको पनौती एकिकृत परियोजना २०५८ सालमा सम्पन्न भइ नगरपालिकालाई हस्तान्तरण गरेको थियो । पहिलो जननिर्वाचित नगर प्रमुख सप्तकाजी बुद्धाचार्यको कार्यकालमा मापदण्ड निर्धारण, चारकिल्ला एकिकृत गर्ने कार्य भएको थियो । सोही अवधिमा २०५८ माघ महिनामा नेपाल सरकारले पनौतीलाई संरक्षित स्मारक क्षेत्र घोषणा गरेको थियो । २०५४ पौष २५ गतेका दिन कार्यपालिकाको बैठकले पुरातत्व विभागको मिति २०५४ पौष १ को परिपत्र अनुसार स्मारक क्षेत्र घोषणा गर्नुपर्ने कोर क्षेत्रको चार किल्ला र घर तथा भवन निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गरेको थियो । यस क्षेत्रबाट प्रतिनिधि सभामा निर्वाचित श्री शिवप्रसाद हुमागाँईको प्रयासमा विश्वसम्पदा सूचीमा पार्ने प्रयासहरू स्वरूप पुनर्निर्माणका लागि बजेट विनियोजन गर्ने कार्यहरू भएका थिए ।

लामो समयसम्म जननिर्वाचित संस्थाको अभावमा विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत गर्ने प्रयासमा खासै कार्यहरू हुन सकेन । मिति २०६६/१/२८ देखि लागू हुने गरी पनौती संरक्षित स्मारक क्षेत्रमा संरक्षण एवं निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड २०७७ निर्माण गरिएको र जसअनुसार पनौती बजार क्षेत्रमा बन्ने नयाँ घर बन्दा अगाडिको मोहडा पौराणिक शैलीमा बन्नु पर्ने प्रावधान नगरपालिकाले गरेको छ भने त्यसका लागि नगरपालिकाले प्रति वर्ग मिटर बढिमा रु ५०० वा २,००,००० सम्म व्यक्तिहरूलाई दिने व्यवस्था गरेको छ । सम्पदाहरूको निरन्तर संरक्षण र पर्यटकहरूलाई आकर्षण गर्ने प्रयासहरू भइरहेका छन् । २०७७ असोज २६ गतेका दिन विश्व सम्पदा सूचीमा पार्नका लागि विभिन्न कार्यशाला गोष्ठीहरू संचालन गरिएको छ । २०७९ माघ ३ गते संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयका सह-सचिव श्री सुरेस सुरज श्रेष्ठको कार्यक्षमा नै नगर प्रमुख रामशरण भण्डारीको नेतृत्वमा नगरपालिकाका कर्मचारी, संस्कृतिविद् र मन्त्रालयका कर्मचारीहरूको संयुक्त बैठक बसेको थियो सो बैठकले कार्ययोजना निर्माण गरी बाँकी कार्यहरू पूरा गर्ने निर्णय गरेको थियो । सो कार्यका लागि कार्यदल गठन गरिएको छ र त्यसले तदारुकताका साथ कार्य गरिरहेको छ । सो पश्चात स्मारक क्षेत्र र आसपासमा रहेका सरोकारवाला वीच पटक-पटक अन्तरक्रिया, छलफल र बैठकहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । पनौतीको महत्त्व उजागर गरी ऐतिहासिक तथ्यहरूलाई प्रकाश गर्ने उद्देश्यले पनौती नगरपालिकाले विगत लामो समयदेखि पनौतीको अनुसन्धानात्मक खोज कार्यमा सक्रिय रहनुभएका अनुसन्धानकर्ता श्री रविन्द्र रिजालको संयोजकत्वमा नेपाल इतिहास संघ, त्रि.वि. इतिहास विभागसँगको सहकार्यमा मिति २०७९ पौष १ गतेदेखि ३ गतेसम्म इतिहास सम्मेलनमार्फत पनौती कार्यशाला गोष्ठी गरेको थियो । उक्त सम्मेलनमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतका प्राध्यापकहरू लगायत अन्य विश्वविद्यालयका प्राध्यापकहरू र इतिहासका अनुसन्धानकर्ताहरूको समेत व्यापक उपस्थितिमा कार्यपत्र प्रस्तुत

भएको थियो । सो सम्मेलनले पनौतीको ऐतिहासिक महत्वलाई देश, विदेशसम्म परिचित गराउन सफल भएको महसुस गरिएको छ ।

वि.सं.२०८० साउन ९ गते संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्री माननीय श्री सुदन किराँतीज्यूको कार्यकक्षमा पनौती नगरपालिकाको प्रमुख श्री रामशरण भण्डारीज्यूको उपस्थितिमा पनौती संरक्षित स्मारक क्षेत्रलाई विश्व सम्पदामा सूचीकृत गर्नका लागि छलफल गरिएको थियो । वि.सं.२०८० श्रावण २० गतेका दिन संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्री माननीय श्री सुदन किराँतीज्यूले पनौतीको तीर्थस्थल त्रिवेणी घाट, इन्द्रेश्वर महादेव मन्दिर, पनौती संग्राहालय, लायकु दरवारको स्थलगत अध्ययन गर्नुभएको थियो सो कार्यक्रममा नगर प्रमुख श्री रामशरण भण्डारीज्यूको उपस्थिति रहेको थियो । वि.सं.२०८० भाद्र १ गतेका दिन पनौती संरक्षित स्मारक क्षेत्रलाई विश्व सम्पदामा सूचीकृत गर्न समुदायमा आधारित बृहत अन्तक्रिया कार्यक्रम गरिएको थियो सो कार्यक्रमको संयोजक नगर प्रमुख श्री रामशरण भण्डारीज्यू रहनु भएको थियो । मिति २०८० कार्तिक १७ गतेका दिन नगर प्रमुख श्री रामशरण भण्डारीज्यूको संयोजकत्वमा प्राचिन स्मारकको संरक्षण र प्रवर्धनमा स्थानीय नगरवासीहरूको दायित्व र भूमिका शीर्षकमा बृहत अन्तक्रिया कार्यक्रम होटेल पनौतीमा सम्पन्न भएको थियो ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू सूची

- धर्मरक्षित, त्रिपिटकाचार्य भिक्षु (२०७८). *त्यो समयको नेपाल*. काठमाडौं : इन्डिगो इन्क प्रा.लि. ।
- नेपाल, ज्ञानमणि (२०६२). *नेपालको माध्यमिक कालको इतिहास*. काठमाडौं : मकालु प्रकाशन गृह ।
- पन्त, महेशराज (प्रकाशन मिति). *अर्जुनदेवको शासनको विषयमा. पूर्णिमा*. ८६ पूर्णाङ्क., काठमाडौं : संसोधन मण्डल. पृ. ७० ।
- पराजुली, कृष्णप्रसाद (२०२२). *पूर्व एक नम्बर*. काभ्रे : प्रकाशन समिति, पूर्व एक नम्बर ।
- पौडेल, ज्योति (२०७५). *पनौती ऐतिहासिक अध्ययन*. पद्मकन्या बहुमुखी क्याम्पसमा प्रस्तुत अप्रकाशित स्थलगत अध्ययन प्रीतवेदन. पृ. ५ ।
- प्रधान, केदारनाथ (२०७८). *नवीनदृष्टिमा प्राचीन नेपालको इतिहास*. काठमाडौं : ओरिएन्टल प्रकाशन गृह ।
- बज्राचार्य, चुन्दा (१९४२ ने.सं.). *पनातिया ख्वहो क्वाठया धरोत*. ख्वप : न्यू विद्या प्रिण्टिङ्ग प्रेस।
- बज्राचार्य, धनबज्र (२०६४). *गोपालराज वंशावलीको ऐतिहासिक विवेचना*, काठमाडौं : नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र ।
- बज्राचार्य, धनबज्र (२०३०). *लिच्छविकालका अभिलेख*. काठमाडौं : नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र ।
- योगि, नरहरीनाथ (५०५७ कलिसंवत्). *हिमवत्खण्ड*. वाराणासी : श्रीराम प्रेस ।
- राज, योगे (१९२० ने.सं.). *पन्तिया अभिलेख*. काभ्रेपलाञ्चोक : नसंचा पुचः।
- शर्मा, जनकलाल (२०३९). *हाम्रो समाज : एक अध्ययन*. ललितपुर : साभा प्रकाशन ।
- सापकोटा, ददि (अनु.) (२०६८). *त्यो नेपाल*. ललितपुर : जगदम्बा प्रकाश ।
- हाम्रो पनौती (२०७८). *स्थानीय पाठ्यक्रम*. पनौती नगरपालिका ।